

На практиці іноді виникає конкуренція між ч. 5 ст. 16 ГПК України та іншими правилами підсудності, закріпленими у ст. 16 ГПК України, які законодавець також відносить до правил виключної підсудності, хоча за ознаками вказані правила такими не є.

Зокрема, прикладом такої конкуренції може виступити справа № 910/12110/15 за позовом першого заступника прокурора Київської області в інтересах держави в особі Кабінету Міністрів України до Київської обласної державної адміністрації, Приватного підприємства «Стенд Плюс» та Приватного підприємства «Агріком-Інвест» про визнання недійсними розпорядження Київської міської державної адміністрації від 23.11.2004 р. № 852 «Про надання в оренду земельних ділянок», про визнання недійсними договорів оренди земельних ділянок від 24.11.2004 р. та про зобов'язання повернути земельні ділянки на користь держави.

Вказана справа ухвалою господарського суду м. Києва була направлена за виключною підсудністю до господарського суду Київської області, оскільки, на думку суду, відповідно до ч. 9 ст. 16 ГПК України справи у спорах, передбачених п. 6 ч. 1 ст. 12 цього Кодексу, розглядаються господарським судом за місцезнаходженням об'єктів земельних відносин або основної їх частини, за винятком справ, передбачених частиною четвертою цієї статті. Проте, зазначена вище ухвала була в подальшому скасована судом апеляційної інстанції, яка залишена в силі Вищим господарським судом України. Так, колегія суддів касаційної інстанції погодилась з висновками суду апеляційної інстанції стосовно невірнього застосування місцевим господарським судом ч. 1 ст. 17 Господарського процесуального кодексу України, а також неврахування ч. 5 ст. 16 Господарського процесуального кодексу України щодо виключної підсудності господарських справ. В ухвалі Вищого господарського суду по справі № 910/12110/15 від 21.10.2015 р. зазначається, що якщо відповідачем у справі є орган, зазначений у частині п'ятій статті 16 ГПК, то така справа у будь-якому разі підлягає розгляду у господарському суді міста Києва [7].

Таким чином, у практичній діяльності виникають випадки конкуренції норм виняткової підсудності між собою, як у зазначеному вище прикладі, коли виник спір при застосуванні ч. 9 та ч. 5 ст. 16 ГПК України. Вказаний приклад підтверджує, що між ч. 9 та ч. 5 ст. 16 ГПК немає рівності, і винятком є лише положення ч. 5 ст. 16.

Вважаємо, що існування можливості неоднозначного тлумачення сторонами норм процесуального права, зокрема, правил виняткової підсудності надають сторонам можливість зловживання своїми процесуальними правами, що призводить до затягування розгляду справи по суті (так, у наведеному прикладі розгляд справи по суті було відстрочено на 6 місяців). До того ж, відповідно до п. 7 ч. 2 ст. 104 ГПК України порушення правил виключної підсудності є в будь-якому випадку підставою для скасування рішення місцевого господарського суду.

Розглянемо положення ГПК України, що встановлюють правила виняткової підсудності більш детально.

Ч. 4 ст. 16 ГПК України встановлює, що справи у спорах про порушення майнових прав інтелектуальної власності розглядаються господарським судом за місцем вчинення порушення.

Прикладом застосування даної статті є справа № 58/488. Так, товариство з обмеженою відповідальністю «Екопласт» звернулось до Господарського суду міста Києва із позовом до товариства з обмеженою відповідальністю «Фудпласт» (відповідач 1), приватного підприємства «Полімерізолмаш» (відповідач 2), приватного підприємства «Сінтез-Полімер» (відповідач 3) про зобов'язання заборонити використання корисної моделі за Патентом № 25253 від 25.07.2007 р. та вилучити з цивільного обороту продукцію «Рукав для зачіпання».

25.11.2013 р. відділом діловодства суду отримано від представника відповідача 3 клопотання про передачу справи за виключною підсудністю. Дане клопотання обґрунтоване тим, що справи у спорах про порушення майнових прав інтелектуальної власності розглядаються господарським судом за місцем вчинення порушення. Як зазначав відповідач 3, оскільки порушення прав позивача було вчинено у м. Харкові, то дана справа підлягає роз-

№ 10, якщо відповідачем у справі є орган, зазначений у частині п'ятій статті 16 ГПК, то така справа у будь-якому разі підлягає розгляду у господарському суді м. Києва. Це стосується й тих випадків, коли відповідний орган взяв участь у справі в процесі її розгляду, тобто був залучений як інший відповідач чи в порядку заміни неналежного відповідача (стаття 24 ГПК), або як відповідач за зустрічним позовом у цій же справі (стаття 60 ГПК); у таких випадках правило частини третьої статті 17 названого Кодексу не застосовується, тобто справа підлягає передачі за підсудністю до господарського суду міста Києва.

Проте, постанова Пленуму не є нормативним актом, який повинен встановлювати правила підсудності, особливо виняткової підсудності. Тому вважаємо, що для вдосконалення чинного господарського процесуального законодавства необхідно доповнити ч. 5 ст. 16 ГПК України наступним положенням: «Якщо відповідачем у справі є орган, зазначений у частині п'ятій статті 16 ГПК, то така справа у будь-якому разі підлягає розгляду у господарському суді міста Києва».

До правил виняткової підсудності належить також ч. 5 ст. 15 ГПК України, відповідно до якої місце розгляду справи з господарського спору, в якому однією зі сторін є апеляційний господарський суд, господарський суд Автономної Республіки Крим, господарський суд області, міст Києва та Севастополя, визначає Вищий господарський суд. Проте, критеріїв, якими повинен керуватися Вищий господарський суд при визначенні підсудності спору за участю господарського суду, в чинному ГПК України не визначено. Наприклад, справу, відповідачем у якій є господарський суд Херсонської області, можуть передати на розгляд до господарського суду Миколаївської області. Звісно, за місцезнаходженням це буде зручно для сторін. Проте, в такому випадку судом апеляційної інстанції буде Одеський апеляційний господарський суд, в якому оскаржуються рішення господарського суду і Миколаївської області, і Херсонської області. Отже, не можна буде говорити про неупередженість або об'єктивність суду апеляційної інстанції.

Видається доцільним закріпити в ГПК України певний критерій, яким буде керуватися Вищий господарський суд при визначенні підсудності спору за участю господарського суду. Для його визначення необхідно звернутися до системи господарських судів України. Мережа господарських судів України затверджена Указом Президента від 15.11.2014 р. № 811/2010, додатком 1 до якого визначена територіальна юрисдикція апеляційних господарських судів. Вважаємо, що при визначенні підсудності спору за участю господарського суду необхідно керуватися закріпленими законодавством апеляційними округами, тобто передавати справу на розгляд до іншого апеляційного округу.

Отже, пропонуємо виключити ч. 5 ст. 15 ГПК України зі статті «Територіальна підсудність» та доповнити ст. 16 ГПК України «Виняткова підсудність» положенням наступного змісту: «Місце розгляду справи з господарського спору, в якому однією зі сторін є апеляційний господарський суд, господарський суд Автономної Республіки Крим, господарський суд області, міст Києва та Севастополя, визначає Вищий господарський суд. Справа повинна бути передана на розгляд до господарського суду, який входить в межі іншого апеляційного округу господарських судів України, встановленого чинним законодавством України».

При дослідженні виняткової підсудності необхідно враховувати розвиток, розширення та вдосконалення кола справ, підвідомчих господарським судам. Слід пам'ятати, що визначення підвідомчості спору є одним із перших етапів звернення до суду особи, за яким слідує встановлення підсудності спору. Зокрема, М.І. Черленяк в своєму дисертаційному дослідженні пропонує значно розширити ст. 12 ГПК України «Компетенція господарських судів щодо вирішення справ» [10, с. 183]. Аналогічні зміни в частині визначення компетенції судів були запропоновані авторами проекту Господарського процесуального кодексу України від 06.03.2008 р. № 2178 [11]. У разі внесення вказаних змін до ГПК України постане логічне запитання, за якими правилами буде визначатися підсудність таких спорів. Щодо виняткової підсудності, то, на думку автора, за її правилами слід було б вирішувати наступні категорії спорів, запропоновані М.І. Черленяком:

– у сфері ліцензування господарської (підприємницької) діяльності;

– у зв'язку із захистом від недобросовісної конкуренції;
 – у зв'язку із захистом ділової репутації у сфері господарської (підприємницької) діяльності [10, с. 183-185].

Стосовно першої категорії спорів, то із аналізу наведених вище норм чинного законодавства вбачається, що у разі виникнення спору у сфері ліцензування господарської (діяльності) відповідачем у справі буде орган ліцензування, який є органом виконавчої влади, тому підсудність спору буде визначатися за правилами ч. 5 ст. 16 ГПК України, і вказана справа буде підсудною господарському суду м. Києва.

Проявами недобросовісної конкуренції є: неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання; створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції; неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці. При цьому комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці належать до об'єктів права інтелектуальної власності (ст. 420 ЦК України). А спори щодо майнових прав інтелектуальної власності відповідно до чинного господарського процесуального законодавства вирішуються за місцем вчинення правопорушення.

Згідно з приписами ч.ч. 1 і 2 ст. 33 Господарського кодексу України неправомірним використанням ділової репутації суб'єкта господарювання визнаються: неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки; неправомірне використання товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу іншого виробника; порівняльна реклама. За підсумками аналізу наведених вище норм чинного законодавства можна дійти висновку, що спори щодо неправомірного використання ділової репутації суб'єкта господарювання суміжні зі спорами, пов'язаними із захистом від недобросовісної конкуренції, а тому їх підсудність має визначатися за однаковими правилами.

Висновки. Виняткова підсудність господарських спорів є важливим інструментом господарського процесу, за допомогою якого забезпечується швидкий та ефективний розгляд господарського спору судом, що чітко визначений законом, із максимальним наближенням до предмету або суб'єкту спору. Проте, чинний Господарський процесуальний кодекс України потребує удосконалення для уникнення конкуренції між нормами, які закріплюють правила виняткової підсудності спорів, та унеможливлення неоднозначного тлумачення цих норм.

Список літератури

1. Толковий словарь арбитражного процесса / Авт.-сост. Т.А.Григорьева, О.Ю.Сергеева. – М. : ОАО «Издательский дом «Городец», 2006. – 224 с.
2. Штефан М.Й. Цивільний процес / М.Й.Штефан. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 608 с.
3. Калмацкий В.С., Медведев Ю.В. Гражданское процессуальное право : Учебное пособие / В.С.Калмацкий, Ю.В.Медведев. – Уфа : РИО БашГУ, 2003. – 308 с.
4. Позовне провадження : монографія / В.В. Комаров, Д.Д. Луспенник, П.І.Радченко та ін. ; за ред. В.В.Комарова. – Х. : Право, 2011. – 552 с.
5. Головашук С.І. Словник – довідник з правопису та слововживання / С.І. Головашук. – К. : Наукова думка, 1989. – 883 с.
6. Оверчук С.В. Поняття та види підсудності в кримінальному процесі України : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / С.В. Оверчук. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2005. – 20 с.
7. Постанова Вищого господарського суду України від 21.10.2015 р. по справі № 910/12110/15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52625768>.
8. Ухвала господарського суду м. Києва від 08.04.2014 р. по справі № 58/488 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38173413>.
9. Кодекс господарського судочинства : Проект Закону України від 16.07.2008 р. № 2777 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=33065.
10. Черленяк М.І. Підвідомчість справ господарським судам України : Дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / М.І.Черленяк. – Донецьк, 2007. – 220 с.
11. Господарський процесуальний кодекс України : Проект Закону України від 06.03.2008 р. № 2178 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2178&skl=7.

Н.О. Петренко, аспирантка

Одесский национальный университет имени И.И.Мечникова

Кафедра административного и хозяйственного права

Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ХАРАКТЕРИСТИКА ИСКЛЮЧИТЕЛЬНОЙ ПОДСУДНОСТИ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ СПОРОВ

Резюме

Статья посвящена исследованию одного из видов подсудности – исключительной подсудности. Предлагается внести изменения в действующий ХПК Украины в части используемой терминологии. Автор дает определение понятия и основные признаки исключительной подсудности хозяйственных споров. В статье выявлены существующие проблемы реализации правил исключительной подсудности и предлагаются варианты их решения. Значительное внимание уделяется возможным изменениям в ХПК Украины в части расширения споров, подведомственных хозяйственным судам, и дальнейшему определению подсудности этих споров.

Ключевые слова: подсудность хозяйственных споров, виды подсудности, исключительная подсудность.

N.O. Petrenko, Postgraduate

Odessa I.I. Mechnikov National University

the Department of Administrative and Commercial Law

Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

CHARACTERISTICS OF EXCLUSIVE JURISDICTION OF COMMERCIAL DISPUTES

Summary

The article is devoted to the study of one of the types of jurisdiction – exclusive jurisdiction. It is proposed to amend the existing Commercial Procedure Code of Ukraine in the part of used terminology. The author gives definitions of the terms and basic features of exclusive jurisdiction of the commercial disputes. The existing issues on implementation of the rules of exclusive jurisdiction and ways of their solutions are shown in the article. Much attention is given to the possible changes in the Commercial Procedure Code of Ukraine in respect of settlement of disputes subject to the jurisdiction of commercial courts, and further ruling of the jurisdiction of these disputes.

Key words: jurisdiction of commercial disputes, types of jurisdiction, exclusive jurisdiction.